

בראשית פרק יז: ברית המילה ושינוי השם

מבוא

בפרק י"ז מתגלה הקב"ה אל אברם וכורת עמו ברית, מצווה אותו על ברית המילה, משנה את שמותיהם של "אברם" ו"שרי" ל"אברהם" ו"שרה" ומבשר לאברהם על הבן העתידי להיוולד לו **משרה**.

שאלה מכוונות למידה

- מה ייחודה של ברית זו על הבטחות ה' שקדמו לה?
- הקב"ה מצווה את אברהם ושרה על שינוי (שינוי השם, ברית המילה) - מהי משמעותם של שינויים אלו?
- כיצד מגיב אברהם על הבשורה שעתידי להיוולד לו בן משרה.

ה' כורת ברית עם אברהם

בתחילת **פרק יז** ה' מתגלה שוב לאברהם ומבשר לו שוב על הדברים שהוא יזכה לקבל בעתיד מאת ה', אולם זו כבר הפעם **החמישית** שה' מתגלה אליו ומבשר לו על העתיד המזהיר המצפה לו, לפניך חמש ההתגלויות:

(1) פרק יב - הציווי "לך לך מארצך"

- וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדָּלְךָ שְׂמֹךְ וְהָיָה בְרַכָּה :
- וְאֶבְרַכְךָ מִבְּרַכְיָךְ וּמִקְלָלְךָ אֶאֱרָ וְנִבְרַכְוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפְּחֵת הָאֲדָמָה ...
- וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֶךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת...

(2) פרק יג - אחרי הפרידה מלוט

- וְה' וְה' אָמַר אֶל אֲבָרָם אַחֲרֵי הַפָּרָד לוֹט מֵעֲמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָתָּה שָׂם צַפְנָה וְנִגְבְּה וְקָדְמָה וְיָמָה :
- כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה רָאָה לְךָ אֶתְנַנְנָה וְלִזְרַעְךָ עַד עוֹלָם :
- וְשִׁמְתִי אֶת זְרַעְךָ כְּעַפְרָן הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם יוֹכַל אִישׁ לְמַנּוֹת אֶת עַפְרָן הָאָרֶץ גַּם זְרַעְךָ יִמְנָה :
- קוֹם הַתְּהַלֵּךְ בְּאָרֶץ לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנַנְנָה :

(3) פרק טו - המחזה שלפני ברית בין הבתרים

- וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִבֵּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וְסַפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כַּה יִהְיֶה זְרַעְךָ :

(4) פרק טו - ברית בין הבתרים

- בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אֲבָרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ נִתְּנִי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהַר מִצְרַיִם עַד הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת :
- אֵת הַקֵּינִי וְאֵת הַקֵּנְזִי וְאֵת הַקֵּדְמִנִי : [...] וְאֵת הַיְבוּסִי

(5) בראשית יז - התגלות ה' לפני מצוות ברית המילה

- וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן תְּשַׁעִים שָׁנָה וַתִּשְׁעֵ שָׁנָיִם וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים :
- וְאֶתְנַנְנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאֶרְבֶּה אוֹתְךָ בְּמֵאָד מְאֹד :
- וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פָּנָיו וַיִּדְבֹּר אֹתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר :
- אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אֵתְךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם :
- וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׂמֶךָ אֲבָרָם וְהָיָה שְׂמֶךָ אֲבָרָה כִּי אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךָ :
- וְהַפְרִתִי אֹתְךָ בְּמֵאָד מְאֹד וַיִּנְתְּתִיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ :
- וְהִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זְרַעְךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וְלִזְרַעְךָ אַחֲרָיִךְ :
- וְנִתְּתִי לְךָ וְלִזְרַעְךָ אַחֲרָיִךְ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיף אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזַת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים :

1. עיין בהתגלויות שבהן ה' בישר לאברהם על עתידו, ומצא **שלושה** דברים שהתחדשו בהתגלות של תחילת פרק יז.

ברית המילה

ברית המילה - הציווי

בראשית יז

- (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וְזָרְעֲךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתֶם :
- (י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זָרְעֲךָ אַחֲרָיִךְ הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר :
- (יא) וְנִמְלַתֶם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם :
- (יב) וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֶלֶד בְּיַת וּמִקְנַת כְּסָף מְכַל בֶּן נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזָּרְעֲךָ הוּא :
- (יג) הַמּוֹל יִמּוֹל יֶלֶד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כְּסָף וְהִיתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם :
- (יד) וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּי אֶת בְּרִיתִי הִפֵּר : ס

2. עיין בפסוקים ט-יד, ופרט בטבלה הבאה את דיני המילה כפי שעולים מפסוקים אלו.

	א. מי חייב במילה?
(פרט שלושה דינים)	
ב. כיצד מלים?	מסירים את בשר העורלה (יא)
ג. מתי מלים?	
ד. מה דינו של מי שלא נימול	

ברית המילה - הביצוע

בראשית יז

- (כג) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנֵוֹ וְאֵת כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל מִקְנַת כְּסָפוֹ כָּל זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיִּמַּל אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים :
- (כד) וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה בָּהֵמְלוֹ בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ :
- (כה) וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנֵוֹ בֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּהֵמְלוֹ אֶת בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ :
- (כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנֵוֹ :
- (כז) וְכָל אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ יֶלֶד וּמִקְנַת כְּסָף מֵאֵת בֶּן נָכָר נִמְלוּ אִתּוֹ : פ

רש"י בראשית יז, כו

בעצם היום - בו ביום שנצטוו, ביום ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הלצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום.

3. עיין בפסוקים כג-כו וברש"י על פסוק כג, וענה:

- א. אילו שתי תכונות טובה על אברהם לומד רש"י מהמילים **"בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה"**?
- ב. **רשות - שאלת בקיאות**: היכן עוד מצינו אצל אברהם שהוא מיישם את אחת מן התכונות הללו?

שינוי השם

שינו שמו של אדם ע"י הקב"ה איננו דבר סתמי, אלא יש לכך משמעות רבה **המשפיעה על אישיותו**, אופיו ותכונותיו של אותו אדם. יש במקרא מקרים ששינו השם איננו מוחלט, אלא האדם ממשיך להיקרא גם בשמו הקודם - כמו במקרה של יעקב, ששמו שונה מ"יעקב" ל"ישראל". במקרה של אברהם ושרה מדובר בשינוי **מוחלט וסופי**, עד כדי כך שהגמרא אומרת לגבי אברהם בברכות יב, ע"ב:

תני בר קפרא כל הקורא ל"אברהם" "אברם" עובר בעשה שנאמר: "והיה שמך אברהם" (בראשית יז)
 רבי אליעזר אומר עובר בלאו, שנאמר: "ולא יקרא עוד (את) שמך אברם" (בראשית יז).

אפשר ששינוי המוחלט של השם ל"אברהם" מבטא התחלה חדשה, וניתוק מוחלט מעברו. עוד יש לשים לב, ששרה היא **האישה** היחידה שאנו מכירים שה' משנה את שמה, ומברך אותה, מה שמעיד על מעמדה המיוחד. ננסה להבין מהו השינוי שחל באישיותם של אברהם ושרה בעקבות שינוי שמם ע"י הקב"ה.

אברהם	שרה
בראשית יז	בראשית יז
(ג) ויפל אברם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר: (ד) אני הנח בריתי אתך והיית לאב המון גוים: (ה) ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברם כי אב המון גוים נתתיך: (ו) והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו:	(טו) ויאמר אלהים אל אברם: שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה: (טז) וברכתי אתה וגם נתתי ממנך לך בן וברכתיך לגוים ומלכי עמים ממנך יהיו:
רש"י בראשית יז, ה כי אב המון גוים - לשון נוטריקון של שמו.	רש"י בראשית יז טו לא תקרא את שמה שרי - דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה, שתהא שרה על כל.

4. עיין בפסוקים המובאים בטבלה ובדברי רש"י וענה:

א. מה המשמעות של השם החדש שניתן לאברהם ולשרה? כיצד מבחינה לשונית משמעות זו נובעת מן השם החדש?

ב. מה ניתן ללמוד מכך שהקב"ה משנה את השמות של **שניהם ובאותו זמן**?

5. **רשות - שאלת בקיאות:** פרט שמות של אנשים בתנ"ך אשר שמם שונה (לאו דווקא ע"י ה').

הנבואה הראשונה על הולדת יצחק ותגובת אברהם

בראשית יז

(טו) ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה :

(טז) וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו :

(יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה וילד ואם שרה הבת תשעיים שנה תלד :

(יח) ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך :

(יט) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו :

(כ) ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו בממד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול :

(כא) ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת :

(כב) ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם :

6. עיין בפסוקים טו-כב, וענה :

א. שלוש פעמים בפסוקים אילו מבטיח הקב"ה לאברהם בן משרה. סמן אותם במרקר צהוב.

ב. "וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו" (יט), "ואת בריתי אקים את יצחק" (כא), על איזו ברית מדובר?

ג. סמן במרקר ירוק את שתי התגובות של אברהם להבטחה זו?

בראשית יז, יז

ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה וילד ואם שרה הבת תשעיים שנה תלד :

רש"י

ויפל אברהם על פניו ויצחק - זה תירגם אונקלוס : וחדי - לשון שמחה.

7. עיין בפסוק יז ובדברי רש"י, וענה :

א. ניתן לדרוש את התגובה הראשונה של אברהם כגנאי לאברהם, וניתן לדרוש אותה כשבח לאברהם. כיצד?

ב. באיזו דרך בחר רש"י לפרש את תגובתו של אברהם, לגנאי או לשבח?

בראשית יז, יח

ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך :

רמב"ן	רש"י
<p>לו ישמעאל יחיה - ...ואמר אברהם, אם ישמעאל יחיה לפניך ארצה בברכה הזאת אשר ברכתני בזרע שרה, כי הבטיחו מתחלה "אשר יצא ממעיך הוא יירשך" (טו, ד), והנה היורש אותו יחיד, והיה חושב שהוא ישמעאל, ועתה כאשר נאמר לו כי משרה יוליד, והבין כי הוא היורש, פחד פן ימות ישמעאל, ולכן אמר זה.</p>	<p>לו ישמעאל יחיה - הלוואי שיחיה ישמעאל, איני כדאי (ראוי) לקבל מתן שכר כזה. יחיה לפניך - יחיה ביראתך, כמו "התהלך לפני" (פסוק א), פלח קדמי (עבוד לפני).</p>

8. עיין בפסוק יח ובדברי רש"י ורמב"ן, וענה :

א. "לו ישמעאל יחיה לפניך", מה הביא את אברהם לבקש בקשה זו מאת ה' דווקא עכשיו?

ב. לפי רש"י ורמב"ן, מה בדיוק מבקש אברהם בבקשה זו מאת ה'? (פרט את ההבדל בין שני הפירושים).